

Луцький міський голова вручив медалі найкращим випускникам міста

Цього року на новий шлях у доросле життя ступили більше тисячі випускників луцьких шкіл, ліцеїв та гімназій. Із 1300 цьогорічних випускників найуспішніших: переможців олімпіад, конкурсів, відмінників у навчанні — 142, із яких 105 за одинадцять років навчання здобули звання золотих медалістів і 37 — срібних. Міський голова Микола Романюк вручив випускникам золоті та срібні медалі.

Луцьк презентували на I Всеукраїнському туристичному фестивалі

30–31 травня місто Луцьк було успішно презентовано на I Всеукраїнському туристичному фестивалі «У гості до українців», що проходив у Києві в Ботанічному саду імені Фоміна. Протягом двох днів луцька делегація знайомила киян та гостей столиці з туристичним та культурно-мистецьким потенціалом нашого міста й області.

13

Відомості.інфо

№21 (763)

4 - 10 червня 2015 року

<http://www.vidomosti.info/>

ЖИТТЯ

Як зарічанка Домна врятувала єврейську дівчинку

80-річна Клавдія Клімова родом із Челябінської області, приїхала у Володимир-Волинський відразу після війни. Її спогади торкаються подій, пов'язаних із нашим краєм.

Із Росії Клаву з мамою, братом та трьома сестрами вивезли на Волинь як ворогів народу, бо зрадником вважали її батька Григорія, котрий пішов на фронт і ніби поблизу Чернігова потрапив у полон до німців. І хоч дружина та діти «зрадника» перевиконували норми на військовому заводі, тамтешні «енкаведисти» не дивилися на їхні заслуги, силою конвоювали до ешелону і відправили на захід. Матері, яка всю дорогу тулила до себе дітей, побивалась і у відчай заломлювала руки, казали: «Не плач, там вас бандери доб'ють...».

«Ворогів» поселили поблизу Любомля, на хуторі. Жили вони у клуні, спали на долівці на соломі, а чужа корова гріла їх. Налякани переселенці довгий час боялися виходити на вулицю, уникали людей. А ті, довідавшись, хто вони та звідки, хоч і самі жили напівголодні, ділилися з ними чим могли. Згодом маму взяли на роботу на бойню, а Клаву прилаштували пасти коней в артілі, й як аванс отримали вони трохи борошна та крупи.

Другий клас дівчинка закінчила у Любомлі, а вже після війни, у 1946-му, переїхала із рідними у Володимир, вчилася у п'ятій школі — тепер тут Пенсійний фонд. Згодом закінчила Львівський фінансовий інститут, вивчилася на бухгалтера-економіста і майже три десятки літ працювала на міграційній базі.

У 22 роки вийшла заміж за моряка далекого плавання Юрія Поліщука, але через чотири роки подружжя розлучилося. Клава з донькою Наталією лишилися жити у будинку на Коцюбинського — це відомче житло отримала її мама.

Ще цікавий факт із біографії Клавдії Клімової. Довго розшукувала донька відомості про свого батька у чернігівських і московських архівах. І знайшла, проте не точні, бо в обох були різні дати його смерті: одні писали, що він загинув у боях на Чернігівщині, інші — що потрапив у полон і перебував у концтаборі. І лише через півстоліття жінка довідалася правду. На її адресу з Німеччини прийшов лист і декілька знімків — їх вона береже донині. З міста Орбке повідомили: її батько похований у місцевому парку разом зі своїми побратимами, про це є документи. На фото видно догля-

нуту братську могилу із зіркою. На кам'яній плиті викарбувані прізвиська радянських солдатів. Ще бургомістр цього містечка сповістив, що кожного року на День примирення священники біля могили відправляють панахиду.

Домовляючись про зустріч і запитуючи у бабці адресу та як її відшукати, почула: «Мою хату впізнаєте відразу, бо вона здалеку примітна та відрізняється від інших». Старенька мала рацію. Серед будівель, хоч і давніх, але доглянутих і причепурених, її помешкання виглядає дуже убого, стоїть із обдертими стінами і похиленим парканом...

Доля ніколи не pestила Клавдію Григорівну. Може, й тому вона всіх шкодує та хоч на крихту боїться образити ближнього. Не тримає зла на людей, котрі свого часу змінили її життя, то і прощає усім. Більшість часу бабця лишається наодинці зі своїми думками і болячками, щодня читає Псалтир, пояснюючи: у Святому Письмі шукає захист. Бо далеко від неї донька, котра знайшла свою долю на чужині, у Росії мешкає онука. Дякує, що кілька разів у день навідується сусідка Оксана, котра на прохання дочки згодилась її доглядати: приносить їсти, прибирає, мие,

купує ліки.

— З Любомля ми приїхали у Володимир у 1946 році, але не мали житла, а тому тимчасово поселили нас із мамою у кімнату, так званому «червоному кутку», що у двоповерховому будинку на вулиці Тельмана, навпроти двоповерхової «червоної» школи, — згадує Клавдія Григорівна. — Хоч як це дивно, але, виходить, ми були редакційними сусідами, бо пізніше у це приміщення «переїхала» газета. Ми мешкали з правого боку, а з лівого був кондитерський цех, де пірижки пекли з різними начинками і продавали їх униз — за ними вишикували чергу учні зі школи через дорогу. Як ці пірижки були смачні, особливо з лівером! Коштували чотири копійки. Коли їх пекли, я зранечку прокидалася від тих смачних запахів і все ніяк не могла заснути, бо дуже вже хотілося їсти. Ще на першому поверсі містилась якась контора, а пізніше — ковбасний цех. Навпроти входу в приміщення ріс величезний граб, то ми з дітьми на нього лазили, а біля дерева на клумбах росло багато різних квітів. Уже пізніше, як розширювали дорогу, зрізали того граба і прибрали квітники.

У тому «червоному кутку» ми

мешкали недовго, згодом нам дали кімнатку в будинку поряд зі стадіоном, пізніше це приміщення займали школа бухгалтерів і державні нотаріуси. Щоб подивитися футбол, лазила на горище, а з нього було видно все футбольне поле.

Разом із сусідськими дітьми ми «обстежували» місця, про які застерігали дорослі, лазили у будинок із колонами, що на теперішній Сагайдного займає «Теплокомуненерго». А до війни це житло належало полякці Дзюні Флішаровській — у Володимирі вона мала кілька великих магазинів. У війну тут містилося гестапо, у його підвалах допитували бранців, а мертвих возили за вали городища і там закопували. Нас лякали, що у підвалах живуть привиди. А звіди і справді довго чулися якісь голоси та крики. Пізніше це помешкання віддали під Будинок піонерів. Дорослі забороняли ходити на єврейське кладовище, де збереглися надгробки, але ми і там шастали. А вже пізніше на його місці побудували школу і розбили парк Гагаріна з танцмайданчиком, поставили скульптури Вовка та Червоної Шапочки.

Вулиця Коцюбинського за Польщі звалася Строма — на ній у 1947 році мамі дали відомче житло як вдові загинлого на фронті. Тепер на цій вулиці уже нові мешканці: старі помиралі, молодь змінила місце проживання, а старожилами є лише сім'я Гавриленків.

Моя мама, коли вийшла на пенсію, із подружжям шонеділі й у свята ходили в Успенський собор, а опісля збиралася у нас на обід. Він не обходився без чарчини. Подруг мала Валю, Саньку, Юмениху та Домну-молочницю із Заріччя. Найстарша серед них 80-річна Домна завжди приводила малу дівчинку Валю, з якою я гралася й усе думала, що то її внучка. Якось пізніше запитала про це у матері. Вона й розказала історію про прийомну єврейську дівчинку, яку баба Домна врятувала від смерті.

У війну німці робили облави на євреїв, зганяли їх у гетто й тодішню єврейську вулицю Карла Маркса вели на розстріл до місця останнього спочинку в П'ятиднях. Місцеві підбігали до колони у декілька тисяч бранців, кидали у натовп продукти. Не зважали навіть на собак-вівчарок і конвоїрів-українців. Одного з таких чорних для євреїв днів прибігла до них і самотня Домна, котра недавно отримала похоронки на чоловіка та двох синів. Кинула у натовп кусень хліба, а до неї полетів невеликий

згорток. Можливо, хтось із поліціантів і побачив такий «обмін», але не подав виду і дозволив Домні втекти. Лише прибігши у домівку на Заріччя, жінка відкрила той згорток із дитям, яке мало, може, три-чотири тижні. Маля, знесилена від плачу і голоду, ледве дихала. Яка небезпека чатувала на неї та це дитя, жінка знала, бо скрізь у місті висіли плакати «За переховування юд — розстріл». Вона не злякалась, а можливо, після тих похоронок одна за одною уже нічого не боялась: будь що буде. Хоч і ховалася від сусідів, але хтось таки доніс, що у Домни з'явилася дитина, бо та якось із необачності вивісила на вулиці пелюшки із подертих простирал.

Біда прийшла із поліцаями та німцем. Наставили на Домну автомати: юду давай! Жінка кинулася їм у ноги, стала цілувати і молитися, щоб помилували. Німець щось сказав до поліцаїв, а ті переклали: «Збирайся і втікай звідси, якщо хочеш жити!». Загорнула Валю тепліше, а надворі зима, морози, і подалася до родичів у Житані. Але і там довго не нажилася, бо хтось знову доніс. Дякувати Богу, Валю сховали надійно, а ось Домну за те, що не виказала дівчинку, не помилували. «Підеш на розстріл замість неї», — сказали. І повезли у ліс, що недалеко П'ятиднів. До місця страти треба було добиратися по глибокому снігу, пік палючий мороз, і, либонь, конвоїри вирішили швидше її позбутися, наказавши бігти у ліс. Де у неї і сили взялися! Услід пролунала декілька пострілів, Домна впала, залита кров'ю. «Готова», — мовили поліцаї й для певності пальнули у голову, але попали у вуха. Й пішли геть.

Поранена жінка вичекала ночі й поповзла у Ворчин, де її підібрали селяни, затаїли у хлів, перебинтували, нагодували. На щастя, кулі зачепили м'язи на ногах, а не кості. Очевидно, покликали когось із медиків, бо пізніше розповідала, як її витягували кулі й вона від болю неприємно міла. Домна не ходила два тижні, а опісля стала на ноги, наче і не було нічого, й відразу пішла у Житані, щоб забрати Валю.

Після війни у Володимир понаїжджало багато євреїв, котрі шукали дітей та рідню. Приходили й до Домни, але жінка дівчинку не віддала, бо добре пам'ятала її матір, а її серед приїжджких не впізнала.

Опісля Валя вийшла заміж за офіцера й виїхала у Білорусь, забравши із собою стареньку матір.

Тетяна АДАМОВИЧ

Вчений XIX століття описав Оконські джерела, озеро Світязь, життя поліщуків

Третього червня виповнилося 85 років від дня смерті Павла Аполлоновича Тутковського, який був однією з найяскравіших постатей вітчизняної науки кінця XIX — початку XX століття. Вчений майже 30 літ свого життя присвятив вивченню Волинського Полісся, про яке захоплено писав: «Тут, можна сказати, що ні крок, то ціла поема, яка оповідає про великі події далекого минулого».

Перше знайомство Тутковського з Волинським Поліссям припадає на останні десятиріччя XIX ст., коли молодий науковець працював на посаді консерватора мінералогічного та геологічного кабінету. І хоча відрядження у найвіддаленіші куточки Волині на мізерні кошти Товариства природодослідників виснажували морально та фізично, вони дали позитивні результати. Павло Аполлонович є автором понад 80 наукових праць, присвячених дослідженню нашого краю. У своїй ґрунтовній науковій праці «Поліські «вікна» (1899) Тутковський подає топографічну карту частини Луцького повіту Волинської губернії, де знайдені сильні

самобутні джерела-«вікна», описує походження назви Оконських джерел, особливості рельєфу та геологічної будови околиць Оконська й інші поліські «вікна», походження і характер води, ймовірні причини утворення та значення їх у гідрології Полісся.

У 1899 році вчений провів докладне дослідження легендарного озера Світязь, яке «разом відрізняється характером своєї чистої і прозорої води від сусідніх дрібних озер і боліт, живить потужними глибинними джерелами підкредової артезіанської води». Від місцевого населення Тутковський зібрав, а пізніше опублікував 9 легенд про Світязь, серед них: легенда про походження озера, про скарб водяника, про зачаровані гроші, про дзвін, про сома й ін.

З 1904 по 1909 роки Павло Аполлонович жив і працював у м. Луцьку — тоді повітовому центрі Волинської губернії. Він був інспектором народних училищ 5-го району губернії (Луцький повіт). Науковець згадував, що бував у таких місцях Полісся, куди не ступала людська нога, особливо багато здійснив від-

важних походів по болотах. Із праць Павла Аполлоновича можна дізнатися і про надзвичайно тяжке життя поліщуків, за якими він мав можливість спостерігати під час своїх подорожей: «На галявинах трапляються зрідка злиденні сілця, при вигляді яких мимохіть стискається від жалю серце. Сиротливо туляться під лісом низенькі, похилені та почорнілі від вогкості, погано побілені, сяк-так збиті, рублені хатинки поліщуків із маленькими вікнами, оточені жалюгідними подвір'ячками, стіни хатинок іноді для захисту від зимових холодів обшиті зовні очеретом або соломкою. Зі здивуванням запитуєш себе, як можуть жити люди на цих похмурих, підозрілих трясовинах».

Працюючи інспектором народних училищ, Тутковський порушує питання про необхідність розширення приміщення Луцького двокласного міського училища, в якому отримували початкову освіту діти найбільшій частини населення Луцька. Училище настільки було «переповнене учнями, що класна робота вчителів украй скрутна... учням нічим дихати і ніде сидіти». Павло Аполлонович пише доповіді

в Луцьку міську управу, яка, за його свідченням, ще «з 1903 року не спромоглася для цих потреб асигнувати відповідних коштів».

У 1909 році Тутковський переїхав із Луцька до Житомира, де

працював директором народних училищ Волинської губернії та брав активну участь у роботі Товариства дослідників Волині, з 1910-го — був його віце-головою. У 1911 році в Московському університеті вчений успішно захистив докторську дисертацію, яка була підсумком багаторічних наукових досліджень природи Волині. Йому було надано звання доктора географії, а Казанський університет удостоїв його докторського ступеня мінералогії та геології. У 1919 році Павло Аполлонович був обраний у перший склад академіків України. У 1929-му — отримав звання академіка АН Білорусі. Він організував при Академії наук Геологічний музей, який у 1928 році отримав статус національного.

У листопаді 1929 року вчений переніс складну операцію. Та навіть у такому стані оптимізм не залишав його. Він складав плани подальших геологічних досліджень. Але важка хвороба знесиливала організм, і 3 червня 1930 року Тутковського не стало.

Людмила ЛАНШИНА,
старший науковий співробітник
Волинського краєзнавчого музею